

Politikai
röpiratok.

167.

167
1523

EGY KIS VITA.

A BIBORNOK-HERCEG-PRIMÁS

1874-IKI MÁRC. 19-I BESZÉDE

ÉS

HATALA PÉTER.

IRTA:

ZIMÁNDY JGNÁC,

id. nyug. történelemtanár s törökbálinti pléb.-helynök.

(Külön lenyomat a „M. Állam” 1874-i 72. számából.)

14.

BUDAPEST, 1874.

A „Hunyadi Mátyás” intézet nyomása.

L. 572790013

FŐVÁROSI
KÖNYVTÁR
1912

DEBALLAGI MÓR.

A „Magyar Allamnak“ f. é. márc. 21-iki számában nagy megütközéssel olvastam, miként dr. Hatala a biboros hg.-primásnak ugyan a „M. Állam“ márc. 20-iki számában megjelent „megnyitó beszédét“ a „Honban“ bonckés alá vette, s tudományos okadatolással kimutathatni vélte, miszerint a hg.-primás „megnyitó beszéde“ „igen nagy tulzás (!) s a mivelődés történelmének elferdítése.“(?!)

„Mindig azt hirdetik“ (ugymond Hatala, s „azt hirdetik“ alatt a biborokot érti) „hogy az egyház teremtője minden civilisatióknak; erény, műveltség, tudomány, művészet, csak az egyházban van, kivüle csak halál és pusztulás“; — — pedig dehogy! hisz, ugymond Hatala, „már 2000 év előtt fénylett Róma s Hellas“, (tán helyesebben: Hellas s Róma) dicső(?) civilisatiója; (!) a classicus világnak maiglan tul nem haladott művészete, irodalma, melynek lábainál(!) tanult a kereszténység“ .. „Neszidjuk tehát“ — mond-

ja öntelten a tudós dr. ur, — „oly fen hangon a 2000 év előtti időket.“

Hatala ur ezen észrevételeire megfelelt már a biboros hg-primás igen találólag, eme lapidaris szavaival: „Hálátlanoknak lenni: nem erény; a történet lapjait tépdelni: nem tudomány; a létalapokat félrelökni: nem haladás.“

De lássuk a tudós dr. ur észrevételeit egyenkint s egymás után!

„Mindig azt hirdetik“ (már t. i. a bibornok — ugymond Hatala), hogy az egyház egyedül teremtője minden civilizációnak — — — kivüle csak pusztulás van.“

Ugyan hol, s mikor állított a bibornok hg-primás ilyesmit?! A kérdéses „megnyitó beszéd“ melyik sorából olvasta ki ezeket Hatala ur?!

Egyetlen egy passus jön elő ezen kérdéses beszédben, a mely csak is ürügyet adhatott arra, hogy a rossz akarat ilyesmit is találjon ezen „megnyitó beszéd“-ben. Rossz akarat — mondom; mert a hg-bibornok ezen szavaiból: „Nagy harc vivatik, melyben az ellentétes eszmeáramlatok összeecsapnak, melyben a nagy kérdés: a keresztény műveltség, a ker. állami stársadalmi rendmaradjone-fen, avagy kétezer évelelesséke vissza az emberiség, — eldöntetik; — más szóval: vajon a külsőleg idomi-

tott, legyalult barbárság, az ő mindenkit kizsákmányoló eszével, az ő mindenek iránt kihalt szívével foglalja-e el a keresztény önfeláldozás és felebaráti szeretet helyét? — a hg-bibornok ezen szavaiból, mondom, csak is a rossz akarat, mely egy kath. áldozárban aljas hálátlansággal párosul, („hálatlannak lenni pedig nem erény“) képes kifürkészni azt, hogy a bibornok szavai „tulzottak, s a művelődés történetét ferditik“, mert minden művelődést egyedül s kizárólag a kereszténységnek érdemül tulajdonítanak.

Ugyanis a hg-bibornok nyilván kétféle művelődést említ, t. i. „a külsőleg idomított, legyalult barbárságot, az ő mindenkit kizsákmányoló eszével, az ő mindenki iránt kihalt szívével“, melyet ezen szavakkal: „avagy két ezer évvel essék-e vissza az emberiség“ a pogány classicus műveltséggel azonosít; s a keresztényt, az önfeláldozás s felebaráti szeretet jellegével.

Vagyis, más szavakkal: a biboros hg-primás sehol sem állította azt, hogy: az egyház egyedül teremtetője minden civilis a tioknak, s hogy kivüle csak halál s pusztulás van; sőt ellenkezőleg, a bibornok a régi classicus műveltséget nem csak méltányolta, hanem egyszersmind érdem szerint megdicsőítette az által, hogy a kath. egyház nagy érdemének tulajdonította azt, mikép „a pogány

classikusokat az emberiségnek megmentette.“

Ezekből világos, hogy a bibornok egészen mást mondott történeti nevezetességgel bíró „megnyitó beszédében“, mint a mit Hatala ur ezen beszédből kiolvasott, s a „Hon“-ban nagy ostentatióval e beszédről hirdetett. Hatala ur tehát „elferdítette a tényeket“, azaz „tépdelte a történelem lapjait“ — pedig: „a történelem lapjait tépdelni: nem tudomány“; ferdítette a tényeket rossz akarattal, s a ferdítést az egyházellenes „Hon“-ban közölte, a végből, hogy az egyházat, mely őt neveltette, s taníttatta, nyilvánosan meggyalázza, pedig „hálátlannak lenni — nemerény.“

Láttuk immár, miként a bibornok korántsem állította, miszerint a ker. miveltség előtt s ezen kívül nem volt miveltség, hanem hogy a két ezer év előtti classicus miveltség „az ő mindenkit kizsákmányoló eszével, az ő mindenek iránt kihalt szívével csak külsőleg idomított, legyalult barbárság volt.“

Ugy, de Hatala ur ezen állítást is „tulzásnak, s a mivelődés története elferdítésének“ mondja; mert Hellas s Róma 2000 évelőtti civilizatióját fényesnek s dicsőnek nevezi.

A 2000 év előtti miveltséget, e szerint, a hg.-bibornok — „legyalult barbárságnak“ tartja, míg Hatala ur ugyanazt „fényesnek s dicsőnek nevezi“.

Itt ismét vagy az egyik, vagy a másik „el-

ferdítette a mivelődés történetét, — vagy az egyik vagy a másik „tépdelte a történelem lapjait“ — pedig „a történelem lapjait tépedelni — nem tudomány“!

Lássuk tehát, ki „tépdelte itt a történelem lapjait“, a bibornok-e vagy Hatala ur!?

Ha Hatala ur kissé mélyebben tanulmányozta volna a történelmet, mindenesetre meggyőződött volna arról, hogy a régi pogány nemzetek állapota, magukat a classicus és H. ur szerint „fényes s dicső“ miveltségű görögöket s rómaiakat sem véve ki, — vajmi szomorú s nyomorult volt.

Meggyőződött volna arról, hogy a régi „classicus“ miveltség csakugyan nem volt más, mint „külsőleg idomított, legyalult barbárság.“

Olvasta volna H. ur: Allioli Alterthumskunde, Stolberg, Religionsgeschichte. Amianus Marcellinus, — Rousseau Emil T. III. Chateaubriand. — N. Welt und Menschengeschichte, XV. Anson Reisen III. B. 7. R. Montesquieu Esp. d. Loix. L. VII. Herder, Ideen zur Geschichte der Menschheit, Jakobi, Über gelehrte Gesellschaften 43. S.; — de különösen a görög és római „dicső s fényes“ műveltségre vonatkozó szerzők: Goquet, Origine des Loix T. V. p. 74. Hansens, Versuch einer Geschichte I. Th. — Histoire Rom. d. Rollin T. VII. p.

285. Montesquieu Esp. d. Loix L. X. 14. Tacitus „Vita Agricolaë“ s több más történész műveit, s bizonyára ezek egyhangu tanuságából azt a meggyőződést meríti vala, hogy a 2000 év előtti „classicus“ miveltség, „az ő mindenkit kizsákmányoló eszével, az ő mindennek iránt hideg szívével valóban csak külsőleg idomított, legyalult barbárság“ volt. Ugyanis ezen írók tanusága szerint ugy, mint maguk a görög s római classicusok ferde nézetei s műveikben kifejtett alapelvei után ítélve (L. Athenaeus 13. k., az „isteni“ Platon a törvényekről VI. k., Aristoteles polit. VII. k. stb.) a régi pogányok, — maguk a rendkívüli dicsértekkel sokszor elhalmozott görögök s rómaiak — nem voltak egyebek, mint „b a b o n á s, r e s t, c s a l á r d, h ű t l e n, d u r v a, s k e g y e t l e n n é p, n e m m é l t ó o l y n a g y m a g a s z t a l á s r a, m e l y l y e l n e k i a r é s z r e h a j l ó t u d ó s k á k t ö m j é n e z n i s z e r e t n e k.

Vegyük mindenekelőtt a görögöket, s ezek között, első sorban, a spártaiakat, kiknél — — — — — „a gondos és érzékeny szülők fölséges kötelességeit nem ismerték, magzatjaikat adidg vesszőzvé, míg el nem haltak; — — a sarjadékok gyakorlatát jobbadán abban helyezék, hogy egymást legnagyobb bősültséggel üssék, verjék; ha gyöngédebb vagy hibás alkotásu született, azonnal megöletett. — Szerénység, szemérem, fino-

m a b b é r z é s s v i s e l e t t e l j e s e n
s z á m ü z v e v o l t . “ N e m e l é g e d v é n m e g
a z z a l , h o g y a h e l e t á k a t , k i k p o l g á r t á r s a i k
v o l t a k , l e g a l j a s a b b s z o l g a s á g r a j u t t a t t á k , e
f ö l ö t t m é g r o s z a b b u l b á n t a k v e l ű k , m i n t a
k e r e s z t é n y n e m z e t e k b a r m a i k k a l . M i n d e n o k
n é l k ű l g u n y o l t á k s ű d ö z t é k ű k e t , é l e t ö k e t
s z a b a d o n c g y e r m e k e i k g y a l á z a t o s j á t é k á v á
t é v e . B o r z a s z t ó k a m a k e g y e t l e n s é g e k , m e l y e -
k e t a p e l o p o n n e s i h a b o r u u t á n a z a t h e n e i e k e n
v é g h e z v i t t e k . “

Xenophon állítása szerint, nyolc hónap alatt
a békekötés után (!) többet végeztek ki, mint
más ellenség 30 éves ellenségeskedés alatt!
B u j a f a j t a l a n s á g u k e g é s z G ö -
r ö g o r s z á g b a n k ö z m o n d á s s á
v á l t . — Pausaniás, saját vezérök, azon vád-
dal lép föl ellenük, hogy elsők voltak, kik az
ellenséget pénzzel megvesztegetni, s a győzel-
met megvásárlani kezdék.

Ime! ez ama dicső állam, mely némelyek-
től egész felhőkig emeltetik!

De az atheneiek erkölcei sem tűnnek föl
kedvezőbb fényben, a régiség józan s részre-
hajlatlan buvára előtt. Itt is csak egy köz-
társaságot láthatni, mely szünet nélküli láza-
dás- s lángban van. — — „Itt akadhatni
népre, ugymond Goquet, „mely a fondorkodó
pártoktól ide s tova hányattatik, mint a ten-
ger hullámai. — Főbb tekintetű s hasznos
polgárait üldözi, számkiveti, s a legnagyobb
igazságtalanság martalékává teszi. Itt a va-
lódí erény csak ismeretlen holmi. — A finom
érzés s izlés miatt dicsért atheneiek társas
körökben mód nélkül kedvelék a disztelen he-

szédeket, melyekkel színházaik is bővelkedtek.

Aeschines és Demosthenes jelesb szónokaik egymásnak a legnagyobb gorombaságokat mondogatták.

Aristophanes vigjátékai telvék szemtelen kifejezésekkel. A fiatalság pedig nem elégedvén meg buja szerelmeseinek sorvasztó öleléseivel, még oly módon is üzé paráznságát, amelytől maga a természet is irtózik.

Ily „dicső s fényes“ polgári s társadalmi viszonyokról könnyű volt Phocionnak jövedölni e szavakkal:

„Oly köztársaságban, melyben a polgárok szemtelenek s a becsület hiu agyémnek nézetik; hol az álbölcsek annyira vitték a dolgot, hogy a hősök s önzetlen honfiak tisztá törekvései szánakozásra, sőt büntetésre méltóknak tartatnak, ott lenyugodott már a napegészen. Nincs senki nek szívében igazság, mindenki nyelve kész a hazugságra. Az alacsony önhaszonlesés nem csak zsinórmértéke minden tettnek, hanem rugója minden tervnek. Szóval a bűn örök álomba merité a lelket, melynek fölébredésére nincs több éremény!“

Igy maga Phocion, a híres görög hős, azon görög miveltségről, melyet Hatala ur „fényesnek s dicsőnek“ nevez.

De tekintsünk már a régi Rómára, melynek „dicső civilizatiója,“ Hatala ur szemei előtt szintugy „fénylik,“ mint Hellasé! Lássuk mindazon nagyszerűségeket,

melyek a régi rómaiakat oly nagy mérvben „dicsőkké” teszik!

„A tanács és nép közti folytonos civódások, a kormányzók zsarnoksága, kölcsönös öldöklések, a vezérek alacsony irigykedései, hadseregek lázadásai, a nép igazságtalansága” stb. ama tündöklő vonások, melyek a régi római fenséget, a régi római „dicsőséget” ábrázolják.

„Istenei társaságát minden becsületes embernek szégyenelnie kellett volna!” — — —

„Sokan álmétkodnak a rómaiak honszeretetén, mely pedig nem vala egyéb, mint minden idegennek gyűlölete.” — — — „Magasztalják köztársasági erényeiket, melyeket tulajdonképen a durva vadság kitöréseinek kell tartani.”

„Mivel a rómaiak az egész világot prédájoknak tekinték, s minden más nemzetek szabad létének esküdt ellenségei voltak: telhetetlen gögjöknek egyetlen föltétele vala, mások szabadságát tapodni, királyokat méltóságuktól megfosztani, s így az egész emberiséget meghódítani.” (Hist. Rom. d. Rollin.) Montesquieu mondja, hogy „a rómaiak csupán azért kívántak mindent meghódítani, hogy mindent — — megrontsánák;” Tacitus pedig így festi saját nemzetét: „A gazdag nép irigységet, a szegény pedig ama vágyat gerjeszté bennök, melynél fogva lábakra minél előbb bilincset verni óhajtának.” „Kelet és nyugat ki nem elégítheték őket. Egyenlő indulattal üldözik a szegényt és gazdagot. Lopni, ölni, rabolni, uralkodás

volt nálok, és csak akkor köttetett béke, midőn már egész tartományokat vadon pusztasággá tettek. Vagyonunkat adóra, szerzeményünket hadsereg tartására, kezeinket s erőnket pedig várak építésére kívánják, csak hogy bennünket bitangolhassanak, s mindent megrontsanak.“ Így maga Tacitus azon római miveltségről, melyet Hatala ur „dicsőnek s fényesnek“ nevez!

Ha tehát az érintett görög és római nemzetre a csatatér s fényűzés körén kívül tekintünk, s őket a józan ész, a valódi humanismus kívánalmái szerint bíráljuk, vajmi kevés nyomaira akadunk az igazi nagyságnak s „fénynek“! Jakobi szerint tagadhatlan, hogy valamely nemzet, úgy mint a régi görögök s rómaiak, egész bámulásig mesteri, külsőkép legfinomabb lehet, és sokoldalú műveltséggel bírhat, noha belsőkép legromlottabb, legistentelenebb s Jakobi ezen nevezetes szavai nem mást mondanak, mint a Hatala ur által megtámadott főpap ezen szavai: a régi, 2000 év előtti miveltség „az ő mindenkiket kizsákmányoló eszével, az ő mindenek iránt kihalt szívével, nem volt más, mint külsőleg idomított, legyalult barbárság.“

Ezek után ítélve, bizonyos, hogy a ki a mivelődés történelmét ferdítette — Hatala ur volt.

Végül, tekintettel Hatala urnak azon állítására, miszerint „a régi Hellas s Róma classicus, maiglan tul nem hala-

dott (!?) művészete, irodalma lábainál (!?) tanult a kereszténység,“ megjegyezzük, hogy ezen állítása nem mutatja egyrészt a görög-római, másrészt a keresztény irodalom s művészet mélyebb s komolyabb tanulmányozását.

A mi különösen a művészetet illeti, már magából a művészet helyes fogalmából, (lásd Baumgarten, Mendelsohn, Sulzer, Eberhard, Garve, Lichtenberg, Platner „Aesth. Werke.“) „Die wahre Kunst ist immer, wie, und in was sie auch bilde, Darstellung des Unendlichen im Endlichen“ — — már ebből is tanulhatta volna Hatala ur, hogy az ilyen, egyedül helyes értelemben vett művészet, csak is a kereszténységben lehetséges, „denn nur im Christenthum finden wir das wahrhaft Göttliche, und seine allein wahre Verbindung mit dem Menschlichen und mit dem Endlichen.“

Igen! „csak a kereszténységnek jutott ama dicsőség: nem csak a művészetnek minden ágait kifejleszteni, hanem a szépművészetet is tudományos alakba önteni.“

Im Heidenthume strebte das Sinnliche, das Ungöttliche aufzutreten in der Form des Schönen und sich den Schein des Göttlichen zugeben; die Finsterniss wollte sich klei-

den in das Licht und verschmähte nichts, durch falschen Schimmer und lügenhaften Glanz das wirklich Göttliche im Menschen gefangen zu nehmen und zu verderben. — Darum sehnte sich die Kunst nach Erlösung; und diese Erlösung ist das Christenthum.“

Kár hogy nem olvasta A. W. V. Schlegel költeményét Hatala ur; ebben fényesen tállta volna ecsetelve a szép művészetek deplorabilis sorsát azon korban, a melyet ő oly „dicsőnek“, oly „fényesnek“ tart.

„Hier sind verschmäht die Künste hingeflohen,
Und lässig ruht nun die geübte Hand,
Das Hohe sank, das Niedre ward zum Hohen,
Sie glauben sich auf ewig schon verbannt.
Weil jeder Blick von Sinnentzug entblindet,
Sich sehndend nur nach Geist und Wahrheit wendet.
Zerrissen ist ihr Regenbogenschleier
Der Malerei, vertauscht mit düstrem Flore,
Und halb entsaitet der Musik die Leier.

Die Bildnerei entbehrt Prometheus Feuer,
Es sitzt die stolzeste vom ganzen Chore,
Architektur, wie Niobe, versteinert.

Igy Schlegel, a szép művészetek állapotáról, a görög s római régi világban.

Emelje egyébként, és csodálja Hatala ur ezentul is, mindenek fölött a nagy Hellas s Róma fényes remekműveit, melyek által a hamis isteneket s regényes világot utánozhatlanul előadják. Egy Venust, Apollót, Nymphákat s Gratiákat, vagy miképen bonyolódik az erős Mars Venussal Vulkán hálójába! Miként ra-

gadja el Ganymedest Jupiter, s csalja meg Ledát hattyu képében.

Mi — a nemzeti nagyságot, valódi műveltséget, igazi, „fényes“ művészetet nem az érzéketlen kőmetszetekben, nem a néma képfaragásban, hanem inkább a tisztá erkölcsök, az erények virágzásában, az igazi szép fölkarolásában keressük; ezt pedig csak a keresztény erkölcs, irodalom, s művészet által lehet elérni, a mely ha elnyomatik, annak helyére lép majd „a külsőleg idomított legyalult barbárság, az ő mindenkit kizsákmányoló eszével, az ő mindenek iránt kihalt szívével.“

Langer Rede kurzer Sinn; vagyis, végül megjegyezzük s kimondjuk, hogy Hatala urnak azon állítása, miszerint a régi Hellas s Róma míveltsége „dicső s fényes volt“, egyrészt ismerethiány, másrészt rossz akarat, s summa summarum mind a kétő egyszerre. S ez ítéletünket fõntartjuk mindaddig, míg Hatala ura fõntidézett görög s római írókat nem csak, de még azokon kívül Sallustius-, Cicero-, Seneca-, Plutarchus-, Svetonius-, Justinus-, Tertullianusnak ezen „dicső s fényes?“ culturára vonatkozó, Hatala ur állításával merõben ellenkező relatióit s tanubizonyságait meg nem cáfolja.

Halljuk s lássuk tehát mielőbb e cáfolatot.
Török-Bálint, 1874. márc. 22.

Zimándy Ignác,

id. nyugd. történelmi tanár s plébánoshelynök.

ST. LOUIS, MO.
1882

